

Zeynep Kot Tan

Bir Yurdumuz Var mı?

*“Bilemedim’ derim,
bilmemeyi sevdim der gibi,
bilmeyişin yurtsuzuyum der gibi,
sığınırım yurtsuzluğa
ve mülksüzlüğe.”*
(Haydar Ergülen)

Mircea Eliade “Yurt evdir” der. İnsan evine sığınıp da, tüm tehlikeyi, kaosu, gürültüyü dışarıda bıraktığında, ev “burası” olur. “Burası” gerçektir, “orada” kalan her şey ise gerçek dışı. Yurt, bazıları için doğduğu topraklardır. Bu parça insandan kopmaz, insan kendini, toprağından ayrı düşünmez. Sokrates’ten, şovenizmin isim babası Nicholas Chauvin’e uzanan bu gelenek çizgisi üzerinde duran için “burası”, “orası”ndan coğrafi olarak ayrılır. Kimileri de, içinde bulunduğu çağ ve değerlerini yurt edinmiştir; çağ ile beraber düşünür, onunla beraber hareket

ederler. Örneğin Zweig ünlü romancı Stendhal’i çağının trendlerini ciddiye almamasından, pervasızlığından dolayı, yani yurdu terkenden dolayı takdir eder. Bu pervasızlığın bir diğer örneği, Deleuze’ün “yersizyurtsuz” dediği Spinoza’dır. Spinoza da tanrının aşkınlığı yerine onun içkinliğini, bilinç yerine maddeyi ikame ederek “yurt”tan ayrılmıştır. Nietzsche, “Tanrı’nın ölümü”nü ilan ederek, Thales ise mitolojik kabullere meydan okuyarak aynı yurttan ayrılır. Heidegger için ise yurt mesken olmadığı gibi, yurdun vatanseverlik veya milliyetçilik ile de ilgisi yoktur. Kelimenin, coğrafya veya tarih biliminin çizdiği sınırların ötesinde varlıkbilimsel bir anlamı bulunur. Heidegger’e göre yurt, varlığa yakınlıktır. Varlığı düşündüğümüz, varlığın anlamını kendimize dert edindiğimiz müddetçe yurda yaklaşır, varlığı unuttuğumuz müddetçe yurtsuz kalırız.

Böyle bakıldığında, varlığı kategoriyel ilişkilerin karanlığına hapseden Aristo ve varlığı farklı formülasyonlarla varolanın alanına gönderen tüm metafizikçiler yurtsuzdur. Zira bizi yurda taşıyacak olan, tanımlar, kavramlar, hipotezler değil, bir anlam arayışıdır. Varlığın anlamı nedir? Soru bir kez sorulup, cevabı düşünülme

başlandığı an, Heidegger'e göre, işte yurttayız. Bu an, aynı zamanda varolanlardan en çok kopup, en çok kendimize döndüğümüz andır. Varlık, bizim varlık sorusunu sormamızla unutulmuşluktan kurtuluyorsa, varlığın anlamı bizde kayıtlıysa, yurt aslında "kendi"imizdir. Şöyle diyebilir miyiz? Zaten tüm yollar "ben"e çıkar, tüm yurtlar "ben"den çıkar.

Yurt dediğimiz şey "ben" ise, neden kendimizi ötekenden kolayca ayıramayız? Ben ile öteki arasındaki sınıırı, iki devlet arasındaki

Wernersdorf: Hatten des Zehnerer zu Söfel. (Joh. Zehner)

Ne zaman tekinsizliği evcillik, belirsizliği belginlik ile değiştirmek istesek, kendimizi Samiler gibi daha büyük bir tekinsizlik ve belirsizliğin içinde buluruz. Ne kadar daireler çizip, "Her şey yerini yurdunu bilsin" desek, Heidegger'in "iç sıkıntısı" dediği bir boşluk-boğulma anında bize önemli görünenler, önemini yitirir.

sınıırı çizer gibi çizemeyiz? Neden kendi içimizde kalmaya devam ettiğimiz hâlde kendimizi tehdit altında, bir yara almak üzere, bir savaşın eşiğinde buluruz? Bu kaygı nedir? Bizi evimizden kim kovabilir, o hâlde bu kovulmuşluk hissi nedir? Göz kapakları kapandığında dünya neden dışarıda kalmaz? Neden çağa bir türlü ayak uyduramayız, geçmişini hep özleriz, nostaljinin sebebi nedir? Gurbette olmadığımızda bile bizde bulunan gurbet duygusu nereden gelir? Zaten yurdumuzdaysak, neyi düşünerek hâlâ ve hiç durmadan hareket ederiz?

Yurt bizim için her ne ise (ben, mesken, vatan, din, dil, varlık) bir daire çizilir ve "burası", "orası"ndan böylelikle ayrılır. Ben, öteki değildir. Evim komşu evlerden, vatanım gurbetten, dinim başka dinlerden, dilim yabancı dilden, varlık, yokluktan ayrıdır. Bu ayırma işinde, tekinsizlik, evcillik; belirsizlik belginlik ile değiştiril-

mek istenir. Her şeyin bir yeri vardır, şeylerden beklenen yerini yurdunu bilmesidir. Pascal, hiç kimsenin öldüğünde arkasında bir şey bırakmayacak kadar fakir olmadığını söylerken belki de bu daireleri kastetti. İnsan geride hiçbir şey bırakmasa "ben" diye başlayan cümlelerini, yani en küçük dairelerini bırakır. İnsan hiçbir şeye sahip değilse, hiçbir şeyi benimseyememişse bile bir "ben idrakine" sahiptir. Başını sokacak bir evi olmayan, vatanından sürülmüş, çağının hâkim değerlerinden bihaber insan bile, eğer "ben" diyebiliyorsa "burası" ile "orası" arasında çizecek bir sınır bulmuştur.

Peki neden orada değil de burada? Bu soru doğduğunda ise daireler kaybolur, kendini bize bir bütünlük içinde gösteren her ne varsa, mesela tanıdık anlamlar, kesin hükümler, fosilleşmiş ilkelere, yavaşça gözden kaybolur. "Ben" de onlarla beraber dağılır. Geriye yalnız bir hiçlik duygusu kalır. Heidegger'in "derin iç sıkıntısı" dediği bu ruh hâli, "varlığın uçurumları" nı kaplayarak her şeyi "genel bir farksızlık" içinde eritir. İnsan anlamlar ki, bulunduğu zemin temelsizdir; hiçbir daireyi kendisi çizmemiş, onların içine fırlatılmıştır. Romanyalı yazar Cioran için de var olmak böyle köşeye sıkışmaktır; zira "burada" olmak bizim tercihimiz değildir. Kendimizi "burada" değil, hep "orada", "an" da değil hep geçmişte, hep gelecekte hayal ediyor oluşumuz da bu yüzden olabilir. Kendimizi başka bir zaman, başka bir yerde,

başka bir insanda arar dururuz. Fakat çadırımızı nereye kursak aynı direktte yükselir: "Dünyada göçebe ve yalnız olacaksın." Tevrat'ın hakkımızdaki hükmü, biz nereye gitsek bizimle gelir: "Dünyada göçebe ve yalnız olacaksın."

Aynı hüküm Babil Kulesi efsanesinde de yankılanır. Babil, Akad dilinde Tanrı'nın kapısı anlamına gelir. Nuh'un Büyük Tufan'dan sonra Sümer'e yerleşen oğulları, kendilerini Tanrı'nın oturduğu yere ulaştırarak bir kule inşa etmeye girişir. Aslında inşa edilmek istenen Tanrı'ya açılan bir kapıdır. Fakat kule göğün yedinci katına ulaştığında, herkes sadece kendisinin bildiği bir dil konuşmaya başlar; işbirliği ve dolayısıyla inşaat da böylelikle durur. Bu unutuş Tanrı'nın haddini bilmeyen insana verdiği bir ceza, aynı zamanda dillerin çeşitliliğinin mitolojik kökeni olarak kabul edilir. Derrida ise bu yarım kalan inşaatı, metafizik projenin

TAM "SİĞİNAĞIMI
BULDUM"
DEDİĞİMİZDE
"ORASI", "BURASI" NA
KARIŞIR.
BİRBİRİMİZİ,
BİRBİRİMİZİ
KAYBETMEMEK
İÇİN EN ÇOK
YAKLAŞTIĞIMIZDA,
BİRDEN YABANCI
OLURUZ. ANLARIZ KI,
HEP GÖÇEBE, HEP
YALNIZIZ.

imkânsızlığı olarak yorumlar. Samiler sadece bir kule değil, bir sistem inşa etmek ve bu inşaatla göğü değil belirsizliği delmek istemişlerdi. Bir zigurat şeklinde tasarlanan bu yedi katlı binanın her katı bir bilgi konusunu temsil ediyordu.

Birinci katta taş, ikinci katta ateş, üçüncü katta bitkiler, dördüncü katta hayvanlar, beşinci katta insan, altıncı katta gökyüzü ve yedinci katta melekler bilgisi bulunmaktaydı. Bu bir bilgi faaliyetinin ötesinde isim verme faaliyetidir. Kendisine isim verilen, bu isim verme ile kontrol altına alınır. Eğer proje başarılı olsaydı bu Samileri diğer insanların ve dilin üzerine çıkaracaktı. Tamamlamanın, düzenlemenin bu imkânsızlığı, Derrida'ya göre yapının imkânsızlığıdır. Asli ve kutsal olan belirsizlik, karmaşadır. Evrensel bilgi, evrensel dil yoktur ve bu imkânsızlık takdir-i ilahidir. Yapıyı burada Samilerin gösterge sistemini yerle bir ederek Tanrı söker, diğer taraftan sökülme tüm yapılar için mukadderdir.

İncil, Samilerin bu inşaatı yaparken güttüğü bir diğer gayenin, yeryüzünde dağılmak, birbirini kaybetmemek, bir arada kalabilmek olduğunu anlatır. Samiler aslında bir yurt edinmek istemiş olabilirler. Her şeyin yerinin belli olduğu, her şeyin yerini bildiği bir yurt. Bu yurttan Tanrı'nın da yeri bellidir "en yukarısı". Kendisine isim bile verilemeyen Tanrı'nın topografik bir faaliyetin son aşaması olarak tasarlanması, Aziz Augustinus'un 4. yüzyılda, Tanrı'nın şehri (*civitas dei*), insanın şehri (*civitas terrena*) ayırmasını andırır; her ikisi de aynı sınır çizme teşebbüsü olarak okunabilir. Buna mukabil 17. yüzyılda

HEIDEGGER

DELEUZE

STENDHAL

Voltaire, asıl Tanrı şehrinin Babil şehri olduğunu ilan eder. Babil ilahi gücün insani güce galebe çalmasını, insanın acziyetinin, buna mukabil Tanrı'nın kudretinin sembolüdür. Voltaire Babil'in aynı zamanda karmaşanın sembolü olduğunu söylediğinde ise -Derridacı terminolojiyi kullanırsak- Tanrı'nın kendi kendini yapışökümüne uğrattığını da söylemiş olur. Karmaşa mukadderdir.

Ne zaman tekinsizliği, evcillik; belirsizliği belginlik ile değiştirmek istesek, kendimizi Samiler gibi daha büyük bir tekinsizlik ve belirsizliğin içinde buluruz. Ne kadar daireler çizip, "her şey yerini yurdunu bilsin" desek, Heidegger'in "iç sıkıntısı" dediği bir boşluk-boğulma anında bize önemli görünenler, önemini yitirir. Etrafımıza ne kadar yüksek duvar örsek,

DERRIDA

SOKRATES

VOLTAIRE

endişeye kapıldığımız bir anda kendimizi dünyanın en ıssız, en karanlık bölgesinde buluruz. Şeyleri bütünlük içinde görmeye yaklaştığımız an, hem şeyler hem gören "ben" bir sis bulutunun içine girer. Tam "sığınağımı buldum" dediğimizde "orası", "burası"na karışır. Birbirimize, birbirimizi kaybetmemek için en çok yaklaştığımızda, birden yabancı oluruz. Anlarınız ki hep göçebe, hep yalnızız.

**Zeynep
Kot Tan**
Akademisyen

Uluslararası ilişkiler alanında lisans, Hinduizm-İslam alanında yüksek lisans. Felsefe Tarihi alanında doktora derecesi almıştır. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Tarihi Bölümü'nde görevlidir.